

RAHVVA

En folkefiende .

Skuespil

i

fem akter

af

Henrik Ibsen .

1882 .

VAENLANE

„Rahvavaenlane“

Kertu Moppeli lavaversioon

Lavastaja Kertu Moppel

Kunstnik Arthur Arula

Valguskunstnik Rommi Ruttas

Muusikaline kujundaja Lauri Kaldoja

Videokujundajad Tauno Makke, Jekaterina Abramova ja

Silver Kaljula

Tõlkinud Ülev Aaloe

Osades Ivo Uukkivi, Inga Salurand, Liisa Saaremäel, Markus

Truup, Anne Törnpu, Tõnu Kark, Jüri Tiidus, Christopher Rajaveer,

Lauri Kaldoja, Toomas Täht.

Vihiku koostajad Kerli Rannala, Kairi Kruus

Kujundaja Kadri Hallik

draamateater.ee/koolidele

„Teatrit tehes on kõige olulisem, et sul oleks midagi öelda, mingi sõnum, mida kommunikeerida. Ilma selleta pole mõtet lavastada. Kui sa paned lihtsalt kostüümides inimesed laval liikuma, et ehk on ilus vaadata, siis tee pigem lillemaale. Klassika puhul on oluline äratundmine, et klassik kõneleb sellest, millest sa ise tahad rääkida. Meie peame mõtlema, mida meie tahame ettevõetud tekstiga öelda, mitte mida Ibsen sellega tahtis öelda, siis klassika elustub.” Kertu Moppel

ENNE ETENDUST

- Uuri lavastuse plakateid – milliseid esmaseid emotsioone need tekitavad? Nimeta 1-2 märksõna.
- Millest võiks peagi vaadatav etendus kõneleda? Pane kirja 3 mõtet.
 - 1)
 - 2)
 - 3)
- Pärast etenduse vaatamist loe oma kirjapandud mõtted uuesti üle. Mis oli teisiti? Milline ootus oli õige?

~~Dr. Tomas Stockmann~~

RAHVVA

VAENLANE

Henrik Ibsen

Lavastaja Kertu Moppel, kunstnik Arthur Arula, muusikaline kujundaja Lauri Kaldoja, tõlkinud Ülev Aaloe ja trupp, osades Ivo Uukkivi, Inga Salurand, Liisa Saaremäel, Markus Truup, Anne Türrpu, Tõnu Kark, Jüri Tiidus, Christopher Rajaveer, Lauri Kaldoja, Toomas Täht.
Esietendus 23. märtsil 2019 suures saalis.

AMSERV

LAVATALLA

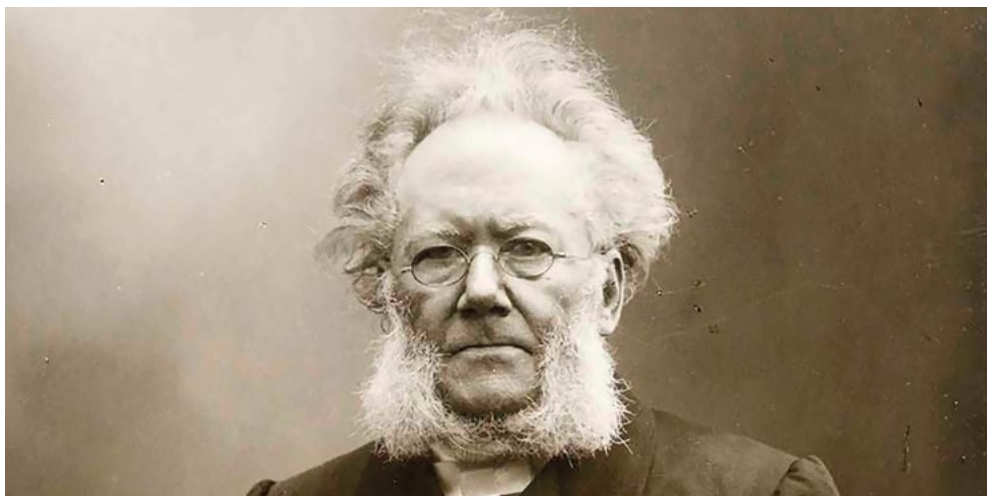
PRIKE

JOULETODAVIK

HENRIK IBSEN

- Norra näitekirjanik Henrik Ibsen sündis 20. märtsil 1828. aastal Norras Skieni väikelinnas kaupmees Knud Ibseni ja Marichen Ibseni viienda lapsena. 1835. aastal tabas tema isa Knud Ibsenit pankrot
- 1844. aastal siirdus ta Grimstadi apteekriõpilaseks, esimesed suleproovid (epigrammid). Esimene säilinud luuletus „Mõtisklus.”
- 1846. aastal sündis Henrik Ibseni vallaspoeg Hans Jacob Henriksen. Ibsen toetas lapse kasvatamist mõne aasta jooksul, hiljem kohtus oma pojaga vaid ühe korra.
- 1848. aastal esimene trükiproov, luuletus „Madjaritele”.
- 1850. aastal ilmus Brynjolf Bjarne pseudonüümi all esimene draama „Catilina”; Ibsen sõitis Norra pealinna Kristianiasse (nüüdne Oslo), eesmärgiga asuda õppima arstiteadust. Kristianias toimus Ibseni lavadebüüt näidendiga „Kangelaskalm”.
- 1851. aastal hakkas viiulivirtuoos Ole Bull rajama norra rahvuslikku teatrit ning kutsus Ibseni Bergenisse Rahvusteatri kunstiliseks juhiks ja lavastajaks. Järgneva kuue aasta jooksul tegi Ibsen hulgaliselt lavastusi maailmakirjanduse klassika alusel ning kuus ajaloolisel ainesel põhinevat omakirjutatud näidendit, millest ükski ei pälvi suuremat edu. Abiellus Suzannah Daae Thoreseniga.
- 1857. aastal naases pealinna, asus tööle Kristiana Norra Teatri kunstilise juhina.
- 1862. aastal Kristiana Norra Teatri pankrot. Ibseni asus Kristiana Teatris tööle kirjandusliku konsultandina. Valmis esimene kaasajateemaline realistlik näidend „Armastuse komöödia.”
- 1864. aastal näidendi „Võitlus trooni pärast” edukas lavastus Kristiana Teatris. Ibsen lahkus kodumaalt, algas tema 27 aastat väldanud emigratsioon, mille jooksul ta elas vaheldumisi Roomas, Dresdenis ja Münchenis.
- 1865. aastal ilmus Roomas kirjutatud värssdraama „Brand”, mis tõi Ibsenile laiema kuulsuse. Tema teoseid hakati kirjastama Kopenhagenis.
- 1866. aastal määras Norra valitsus Ibsenile kirjaniku-stipendiumi, mis vabastas ta esmakordselt majanduslikest muredest.
- 1867. aastal ilmus värssdraama „Peer Gynt”.
- 1869. aastal ilmus komöödia „Nooruse ühisus”.
- 1870. aastal ilmus värsiraamat „Luuletused”, mis sisaldab tema 20 aasta jooksul ilmunud värse.
- 1873. aastal ilmus draama „Keiser ja galilealane”.

- 1877. aastal ilmus näidend „Seltskonna toed”, mis juhatas sisse kaasaja teemaliste draamade tsükli ja mida võib pidada tema loomingu kulminatsiooniks.
- 1879. aastal ilmus näidend „Nukumaja” (tuntud ka kui „Nora”), mis põlistab Ibseni kammerliku analüütilise ideenäidendi tüübi
- 1881. aastal ilmus ja esietendus näidend „Kummitused”, mille ühiskonna kaksikmoraali kriitika kohtas Norras ja ka mujal Euroopas teravat vastuseisu.
- 1882. aastal jõuab „Kummitused” publiku ette Chicagos. Ilmus draama „Rahvavaenlane”.
- 1884. aastal näidend „Metspart”, kus kirjanik ühendab realismi ja sümboolika.
- 1888. aastal näidend „Naine merelt”.
- 1890. aastal näidend „Hedda Gabler”.
- 1891. aastal pöördus kirjanik tagasi Norrasse, kus teda võeti vastu suurte auavaldustega.
- 1892. aastal näidend „Ehitusmeister Solness”.
- 1896. aastal näidend „John Gabriel Borkman”.
- 1898. aastal tähistatati Norras ja teistes Skandinaaviamaades ulatuslikult Ibseni 70.sünnipäeva.
- 1899. aastal valmis näidend „Kui me, surnud, ärkame”.
- Ibsen suri 1906. aastal 23.mail Ibsen sureb.

HENRIK IBSENI

„RAHVAVAENLASE” EELLUGU

19. sajandi keskel oli Norra näitekirjanduses valdav rahvusromantism. Ibseni varasemate näidendite aines oli romantiline või ajalooline. Aga 1870. aastatel hakkasid näitekirjanikud tajuma muutunud publikuhuvi, ajaloolised näidendid ei olnud enam nii kõitvad. Ibsen elas 27 oma kõige produktiivsemat aastat Norrast eemal (Itaalias ja Saksamaal) ning viimane näidend, mille ta paguluses kirjutas, oli „Keiser ja Galilealane” (1873, Julianus Usutaganejast). Selle teema on indiviidi ja massi konflikt.

Ibsen sõbrustas taani kirjandusteadlase Georg Brandesega, kes oli kultuurisignaali püüdmisel erksa tajuga. Brandes viitas mujal Euroopas levivale päevakajalisele temaatikale ja leidis, et Põhjalas on rahvusromantism ajale jalgu jäänud. 19. sajandi keskel toimus Põhjamaades majanduse ja tehnoloogia tormiline areng, mis võimaldas ajakirjandusel tegelikkust kiirelt ja adekvaatselt peegeldada. See andis Ibsenile tõuke teemavalikuks, sest nii publik kui ka teatrid hakkasid näidenditelt päevakajalisust ootama.

Naise õigused ja roll ühiskonnas, laevaomanike vastutus meremeeste eest, kaubandus, kapitali akumulatsioon, suurenev rahvaarv, tööliste ja tööandjate vahekord olid teemad, mida sobis näidendiks vormida. Bjornsoni näidend „Pankrot” (1874) peegeldas kaasaegsete kaubandusettevõtete pankrotte ja oli ülimenukas. Sajandi keskel ilmus Dickensi „Rasked ajad”, mis kirjeldas küünilist ärimoraali. Mõlemad teosed pakusid Ibsenile huvi.

„Ühiskonna toed”, „Nukumaja” ja „Kummitused”, mille Ibsen kirjutas enne „Rahvavaenlast”, olid moodsad ja ühiskonnakriitilised näidendid, mis ründasid eelkõige konventsionaalset perekonda ja valedale rajatud abieluinstitutsiooni. „Rahvavaenlase” haare on laiem ja meenutab Shakespeare'i „Coriolanust”. Mõiste „rahvavaenlane” leidis Ibsen arvata-vasti „Coriolanuse” taanikeelsest tõlkest.

Juba ülesehituselt sarnaneb näidend „Coriolanusega”. Mõlema protagonist on silmapaistev tegelane, kes on kodulinna suure teene osutanud. Mõlemad tegutsevad risti vastu kaaskodanike majandushuvidele, mistõttu nad kuulutatakse rahvavaenlaseks ja heidetakse kogukonnast välja. Mõlemad näidendid tõstatavad teema üksikisiku ja massi vastuolust, kus valgustatud individ tõuseb harimatust, võimukandjate ees

lõmitavast enamusest kõrgemale ja röövib niiviisi ühiskonnalt usaldusväärsuse.

„Rahvavaenlase“ aines võis pärineda Böömimaalt. Münchenis elades tutvus Ibsen noore saksa luuletaja Alfred Meissneriga, kelle isa oli töötanud arstina kuurortlinnas Teplices. Linnas oli puhkenud kooleraepidemia ja arst oli informeerinud sellest avalikkust. Kuna seetõttu jäid supelsaksad saabumata, süüdistas kohalik elanikkond selles arsti, kelle maja loobiti kividega, nii et ta oli sunnitud linnast lahkuma.

„Rahvavaenlase“ kirjutamise ajendiks võis olla „Kummitustele“ osaks saanud hävitav kriitika, mistõttu Ibsen tundis vajadust õiendada arveid konservatiivsete ajakirjanikega, kes eelistasid moodsast, uuenduslikust kirjandusest/teadusest mitte midagi teada.

■ Millise tähenduse annaksid sina mõistele „rahvavaenlane“? Mida tähendab see aga Ibseni näidendi kontekstis?

■ Millised ühiskondlikud teemad olid tõusnud päevakorda ajal, mil Ibsen „Rahvavaenlase“ kirjutamisega alustas? Kuidas mõjutasid need autori loometööd? Kas ja kuivõrd on need teemad ka täna üle 130 aasta hiljem ühiskonnas aktuaalsed? Põhjenda vastust.

PÄRAST ETENDUST

TEGELASED

DOKTOR TOMAS STOCKMANN –

Kuss, ärge sellest veel rääkige, aga ma olen teinud uue suure avastuse. // Avastus seisneb selles, et maailma kõige tugevam mees on see, kes võitleb tõe eest ja kes selle pärast on üksi.

PROUA KATRINA STOCKMANN –

doktori abikaasa

Tomas, ega sa ometi ei mõtle oma õe vastu hakata?// Sa jääd oma töökohast ilma. // Aga Sinu kohus oma perekonna ees, Tomas?// Maailmas on nii palju valet, me peame õppima sellega hakkama saama.

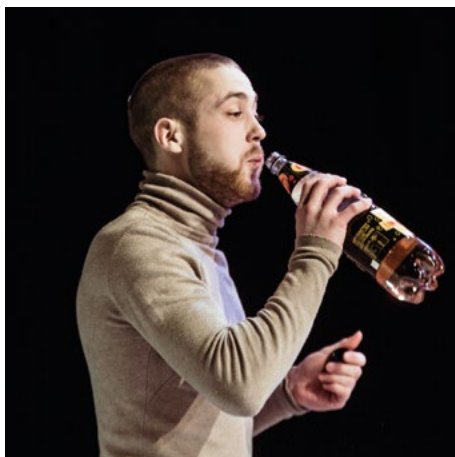
PETRA – nende tütar, õpetaja

Kodus peab vaikima, koolis peab lastele aga lausa valetama. // Jah, me peame lastele õpetama asju, millesse me ise ei usu. // Oleks mul ainult raha, ma teeksin oma kooli, kus oleks kõik täiesti teistmoodi.

MORTEN – nende poeg

Õpetaja saatis mind koju, sest ma kaklesin vahetunnis teiste poistega.. Või noh, nemad kaklesid minuga. // Ma ei pea enam kunagi kooli mine-ma! Lahe! // Aga mis ma siis tegema hakkan, kui ma vabaks ja sõltumatuks meheks olen saanud?

TERESA STOCKMANN – linnapea, doktori vanem õde, politseiülem, spaajuhatuse esinaine

Üldiselt on meie linna õhkkond väga tolerantne. Ja see tuleb sellest, et meil on suur ühine eesmärk, millesse me usume ja mis meid kõiki ühendab. See läheb korda kõigile linnaelanikele. // Meil on suur, uus uhke spaa Elu Allikas. Spaa on meie linna kõige tähtsam elatusallikas, härira Hovstad. Selles ei ole võimalik kahelda.

Tomas, sul on alati olnud komme asju omamoodi ajada. Ja hästi toimivas ühiskonnas on see lubamatu. Üksikisik peab arvestama sellega, et ta allub tervikule, või täpsemalt öeldes neile institutsioonidele, kes terviku heaolu eest vastutavad.

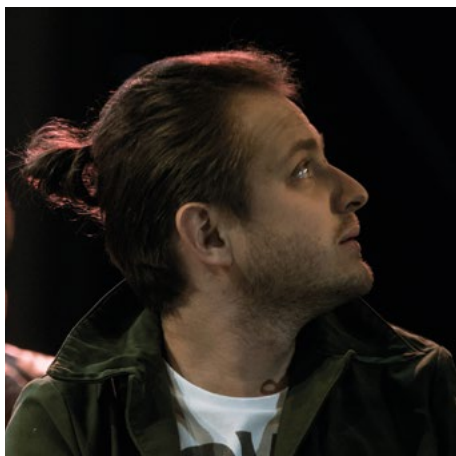
MORTEN KIIL – Veskioru Liha-ja nahavabriku omanik, Katrina Stockmanni kasuisa
Kunagi ei tohi kedagi usaldada; sind võidakse narriks teha, enne kui sa aimatagi oskad.

HOVSTAD –

„Linnalehe” peatoimetaja
Ma arvan, et ajakirjanik, kes ei kasuta võimalust lihtsa inimese eest seista, hiilib vastutusest kõrvale.// Inimesed kardavad: nad noogutavad ja koogutavad igas suunas, jumala eest, et kedagi ei solvaks, nad ei julge oma arvamust välja öelda. Kuigi nad teavad, mis õige on.

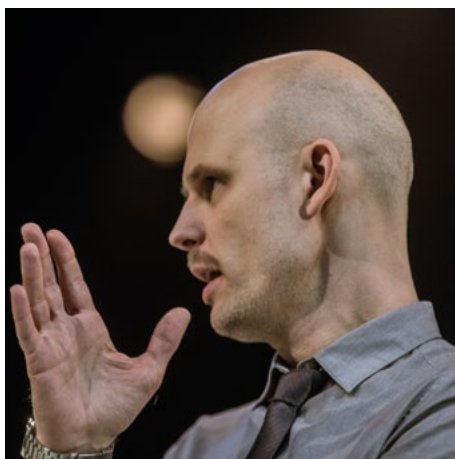
BILLING – „Linnalehe” toimetaja
Jess! Nüüd läheb sõjaks!

HORSTER – laevakapten
*Merel on ükskõik, mida avalikkus
temast arvab. Tema tormab ikka
nagu ise tahab.*

ASLAKSEN – trükikoja direktor
*Mina katsun alati mõõdukas olla.
Mõõdukus on kodaniku parim
omadus. Minu arust muidugi.*

ROLLIMÄNG „KUUM TOOL“

Jagage omavahel tegelaste loetelus nimetatud rollid ära. Seejärel istuge ringikujuliselt. Kõigil ringis (ka neil, kellel rolli pole) on võimalus esitada mõnele tegelasele küsimus. Rolli saanud õpilane püüab küsimusele ringi keskele istudes vastata.

Mängu võib mängida ka nii, et tool ringi keskel tähistab kindlat tegelaskuju (nt doktor Stockmann) ja ringis istujad saavad vabalt esitada küsimusi, millele võib vastata kes tahes. Vastamiseks peab ringi keskel olevale toolile istuma.

Igaüks grupist peaks välja mõtlema vähemalt ühe küsimuse. Kui mõni küsimus osutub tegelaskujule ebamugavaks võib vastamisel vaikida, püsti tõusta või vastavalt olukorrale reageerida.

Näidisküsimused:

Doktor Stockmannile: Kuidas iseloomustaksid oma õde Teresat poliitikuna? Mis on viinud teda selliste valikuteni? Mida tunned oma õe suhtes? Mida tähendab seista oma tõega üksinda teiste vastu? Kas tundsid mõnel hetkel, et oled valmis alla andma?

Hovstadile: Kas sõltumatu ajakirjandus on võimalik? Miks sa otsustasid Stockmanni vastu tegutseda? Mida peatoimetaja saaks teha keskkonnateadlikkuse tõstmiseks?

Petrale: Ütlesid, et koolis õpetatakse lastele asju, mida õpetajad ise ei usu – mida sa selle all mõtled? Mida õpetaja saab teha keskkonna heaks? Mida kooliõpilased?

Jne.

„Mil määral ikkagi on peategelase silmanähtav elevus, kui tema reostusehüpotees teaduslikult tõestatud saab, keskkonnamure ilming ja kui palju on see tingitud egoistlikust rahulolust? Olgu siis selle põhjuseks isiklik eduelamus teadlasena, soov näidata, et ta on midagi enam kui provintsiarst, kes rutiinselt spaakülastajatele massaaže välja kirjutab, või ka võimalus lõpuks ometi ühiskonna silmis igatpidi edukamale õele koht kätte näidata. Ja mis veelgi olulisem: kuivõrd mõjutab doktor Stockmanni otsust reostus avalikustada ja seeläbi linn majanduslikku seisakusse mõista teadmine, et teda ennast see nii väga ei puudutagi, sest tulevikus terendab kopsakas pärand äialt. Või näitab see hoopis tema põhimõttekindlust väärtuste nimel kas või toitja kätt haugata, sest just äia tehas on reostuse allikas?”

Ott Karulin „Moraalimajakas saastunud ühiseluookeanis”, Eesti Ekspress 30.04.2019

- „Kogukond on nagu laev, kus igaüks peaks olema valmis tüüri haarama.”
- „Maailma elanikkonnast moodustavad rumalad masendava enamuse.”
- „Kõige tugevam inimene on see, kes on üksi.”
- „Raha pakub sulle toitu, kuid mitte isu; ravimeid, kuid mitte tervist; tuttavaid, kuid mitte sõpru.”

Henrik Ibsen

ARUTELU

Valige rühma või paari peale üks tsitaat ja arutage, mida on autor nendega mõelnud. Kas nõustute kirjanikuga? Põhjendage. Kas ja mil määral kajastub sarnane mõttekäik lavastuses „Rahvavaenlane”?

LOOVKIRJUTAMINE

Vali neljast endale kõige meelepärasem tsitaat. Õpetaja paneb käima aja 2 minutit. Enne stardi kõlamist aseta pliiatsi teravik paberile ning aja käivitudes alusta automaatset kirjutamist. See tähendab, et pane kirja kõik mõtted, mida tsitaat tekitab. Ära pööra liialt tähelepanu kirjavigadele või sõnastusele, lasse mõtetel voolata.

Aja lõppedes vaadake 5 minuti jooksul oma valminud jutuke üle ja vajadusel korrigeerige. Lugege klassis valminud tekste üksteisele ette.

ETENDUSE ANALÜÜS

Etenduse analüüsimise üheks võimaluseks on valida välja teatrimär-
gid, millele keskenduda. Erinevad teatriteoreetikud on koostanud
erinevaid loetelusid. See loetelu põhineb poola teatriteoreetiku
Tadeusz Kowzani teatrimärkide tabelil, kus ta toob välja nii nähtavad
kui kuuldavad teatrimärgid, mis avalduvad ruumis ja/või ajas.

Räägitav tekst

1. Sõna
2. Toon

Kehaline väljendus

3. Miimika
4. Žestid
5. Liikumine

Näitleja välimus

6. Grimm
7. Soeng
8. Kostüüm

Lavakujundus

9. Rekvisiidid
10. Dekoratsioonid
11. Valgustus

Helikujundus

12. Muusika
13. Heliefektid

■ Vali 2-3 teatrimärki, mis sinu arvates on „Rahvavaenlast”
analüüsides kõige kõnekamad.

■ Iseloomusta, kuidas või millisena valitud märgid
lavastuses avaldusid.

■ Arutle, miks võidi valida just seesugune viis valitud märkide kasuta-
miseks. Kuivõrd sinu meelest need lavastust tervikuna toetasid?

■ Milline teatrimärk on loetelus puudu, aga mille võiks kaasaegsest
teatrist kõneledes kindlasti lisada? Kuidas seda kasutati lavastuses?

JAGA MEIEGA OMA ARVAMUST LAVASTUSEST!

Igal hooajal ootame arvustuste võistlusele õpilaste kirjutisi vabalt valitud lavastus(t)est meie repertuaaris.

- Vabas vormis arvustusi võib saata hooaja jooksul kuni teatripäevani, 27. Märtsini.

- Arvustused palume saata aadressile kairi.kruus@draamateater.ee (lisada nimi, vanus, kool ja klass ning juhendaja nimi).

- Kõik noored arvustajad on oodatud võistluse lõpuüritusele kevadel. Parimaid kirjutajaid premeerime rohke teatriga – auhinnaks on hulk teatrikutseid kahele! Nii saab järgmiselgi hooajal sõpradega teatrisse tulla.

Eelmiste võistluste parimad arvustajad ning kirjutamisnippe leiab aadressilt draamateater.ee/arvutus

www.draamateater.ee